

**STYÐUR SAMFÉLAGSPRÓUN
MEÐ BORGARLISTMENNTUN.**

Stefnuskrá til að efla Borgarlistmenntun

Þessi stefnuskrá fjallar um helstu rannsóknarniðurstöður sem gerðar voru í gegnum [URB ART verkefnið](#), þar á meðal þörfina fyrir frekari leiðbeiningar og rannsóknir á þáttum borgarlistmenntunar. Hugtakið vísar til listkennsluaðferðar sem felur í sér bæði skapandi þroska einstaklinga og skilning á svæðisbundnum og alþjóðlegum listum og menningu sem á sér stað í stórum, þéttbýlum stöðum með fjölbreyttum íbúafjölda. Í greininni er gerð grein fyrir núverandi stöðu rannsókna, svo lykil svæða þar sem meiri rannsókna er þörf til að efla borgarlistmenntun, að lokum tilmæli til ákvarðanatökuaðila og framkvæmdastjóra rannsókna til að efla borgarlistmenntun og uppskera alla möguleika sína.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Rökstuðningur

Sérhver einstaklingur á rétt á frjálsri þátttöku í menningarlífi eins og lýst er í [27. grein mannréttindayfirlýsingarinnar](#). Því er þjóðríkjunum skylt að veita öllum þegnum sínum möguleika á þátttöku í menningarstarfi. Einnig viðurkennir sjálfbæra þróunarmarkmið [Sameinuðu þjóðanna 4.7](#) um samþættingu, þátttöku og styrkingu menningar og kallar eftir menntun til að efla menningu friðar, sem fagnar fjölbreytileika og menningu sem eflir sjálfbæra þróun.

[Leiðbeiningar UNESCO fyrir listmenntun](#) frá árinu 2006 segja eftirfarandi:

"menningarkennsla felur í sér bæði skapandi þroska einstaklingsins og skilning á svæðisbundinni og alþjóðlegri list og menningu. Hún er miðlægur þáttur í alhliða persónuleikapróun og skapar nauðsynleg skilyrði fyrir virkri þátttöku í menningarlífi samfélags". Menningar- og listkennsla er samheiti yfir skapandi ferli og námsstarfsemi í ólíkum greinum. Frá heimsveldislegu sjónarhorni, getur það stuðlað að félagslegri aðlögun, þátttöku og valdeflingu einstaklinga og þjóðfélagshópa ef það fylgir ákveðnum skilyrðum. Það hefur möguleika á að búa til opið skapandi rými fyrir lærdóm og reynslu þar sem ýtt er undir einstaklings- og samfélagsþróun, félagslegur aðgangur að menningar- og menntastarfsemi skapast og félagslegar og efnahagslegar hindranir eru yfirstignar.

Þessi stefnuskrá stuðlar að því að viðhalda þessum réttindum og styður fólk til að gera þau að veruleika.

Summary

Borgarlistmenntun getur **styrkt, og eflt nýsköpun og félagslega samheldni**. Með því að samræma borgarlistir¹, fullorðinsfræðslu² og listmenntun³ er hægt að stuðla að félagslegum jöfnuði með því að takast á við félagslegar áskoranir, bæta þátttöku, þróun og jafnrétti. Borgarlistmenntun er áhrifarík leið til að takast á við félagslegar þarfir og áskoranir með því að efla símenntun, til að efla fólk með upplýsingum, færni og meðvitund og til að efla staðbundna þátttöku, sem stuðlar að bættu samfélagi og staðbundnum vexti og til að vinna gegn jaðarsetningu.

Þættir jaðarsetta eru margþættir og mismunandi eftir löndum. Lágur tekjur, félagsleg útskúfun, lítil menntun, slæm tungumálakunnátta og þjóðernisbakgrunnur eru tilgreindar sem helstu orsakir. Rannsóknarniðurstöður leiddu í ljós að jaðarsettir þjóðfélagsþegnar eru oft ekki meðvitaðir um tækifæri til þátttöku í listum eða listamenntun. Ástæður þess eru meðal annars fjárhagslegar hindranir, tungumálaáskoranir, menningarmunur og hræðsla við að tjá sig á listrænan hátt.

¹ Borgarlist er skilið sem víðtækt hugtak sem nær yfir allar listrænar birtingarmyndir sem þróast í opinberu rými og bjóða ósérhæfðu fólki tengingu og samvinnu við listræna og menningarlega starfshætti. Í stuttu máli má skilja hvaða birtingarmynd sem er í almenningsrými með opnum aðgangi að öllum meðlimum samfélagsins sem borgarlist.

² Listkennsla í borgarlist felur í sér hvers kyns fullorðinsfræðslu í þéttbýli, hvort sem það er formleg eða óformleg fræðsla fullorðinna eftir að grunnnámi lýkur. Þetta hugtak vísar annars vegar til skilgreiningar á fullorðinsnámi í „ályktun ráðsins um endurnýjaða evrópska dagskrá fyrir fullorðinsnám“ (Evrópusambandið 2011) að undanskildum þeim með formlega starfsmenntun. Á hinn bóginn vísar það til hugtaksins borgarmenntunar í „endurskilgreiningu kennslu borgarlistar“ („(Re)Defining Urban Education“, Welsh/Swain 2020) nema frá skóla, starfsmenntun og starfsþjálfun.

³ Menningar- og listkennsla er samheiti yfir skapandi ferli og námsstarfsemi í ólíkum greinum.

Að nálgast fólk þar sem það er, þ.e.a.s. í hverfum, á opinberum stöðum, bjóða því persónulega og á móðurmáli þeirra, væri tilmæli til að mæta þessari áskorun um að ná til markhópa sem eru í hættu á jaðarsetningu.

Til að tryggja þáttöku og koma í veg fyrir ótta, ætti borgarlistmenntun og samfélagslistaverkefni að bjóða upp á og **vera hönnuð með, en ekki fyrir samfélögin**. Þátttakendur ættu að njóta virðingar og að komið sé fram við þau sem jafna samstarfsaðila en ekki aðeins „neytendur“. Á sama tíma er mikilvægt að hafa ákveðna ferla, það er ekki varan í lokin sem skiptir máli heldur að vera hluti af ferlinu og lykiltríði að vera frjáls til að tjá sig.

Þvermenningarleg nálgun sem skilur að menningarheimar eru ekki einsleitar einingar heldur sífellt blendnar, sem viðurkenna sameiginlega og einstaklingsbundna sjálfsmýnd með mismunandi lögum og því nauðsynlegt að gefa rými fyrir mörg tungumál, hvort sem þau eru munnleg eður ei.

Einn mjög mikilvægur þáttur til að geta boðið upp á borgarlistmenntun til að efla þátttöku, valdeflingu og samfélagsþróun í jaðarsettum samfélögum tengist **fjármögnun**. Listakennarar og samtök sem starfa á þessu sviði starfa ýmist sjálfstætt eða sem sérstök deild í stórum stofnunum, oft með takmarkað fjármagn. Opinber fjármögnun sem styður við langtímaverkefni, gerir varanlegt og öruggt umhverfi, með breiðu og opnu sviði, myndi skipta sköpum til að styðja við þessa gerð af listkennslu.

Að auki, til að **efla greinina**, myndi útvegum innviða, stofnun félags eða tengslanets sem býður upp á handleiðslu, starfsþróun og aðstoð við fjármögnunartækifæri stuðla að jákvæðri breytingu. Bandalög á svæðisbundnum, innlendum og alþjóðlegum mælikvarða, myndu ekki aðeins skiptast á bestu starfsvenjum og gefa skýra rödd um kennslu borgarlistar, heldur myndi það einnig styrkja tengsl við þá sem móta stefnu í menningarmálum.

Til að styðja geira borgarlistmenntunar er mikilvægt að **rannsaka eiginleika þess, möguleika og hugsanlega veikleika**. Einangrun sem kom upp meðan á heimsfaraldrinum stóð þarfnast meiri rannsókna sem fjalla um að skapa félagslegt rými í samhengi við breytta menningarhagsmunum. Að auki getur stórtyngi ollið útilokun, en einnig sem tækifæri fyrir aðferðir án aðgreiningar í gegnum listir sem rannsóknarefni. Aðferðalega er mælt með því að vinna saman og einnig að taka þátttakendur í listkennslu í borgarlist sem beinan markhóp í gagnasöfnunina.

Staða rannsókna

Þó borgarlistir, samfélagslistir og listmenntun séu enn vel könnuð svið, er borgarlistmenntun nýtt viðfangsefni rannsókna. Fyrsta skrefið í skilgreiningu borgarlistmenntunar meðfram hugmyndaþríhyrningi listmenntunar, borgarmenntunar og borgarlistar var [Grunnkönnun um fjöltýngda og þverfaglega borgarlistmenntun](#) sem gerð var af öllum samstarfslöndunum. Það sýnir sterk tengsl félagslegrar þátttöku og tungumála, en einnig aðra þætti.

Rannsóknarniðurstöðurnar innihalda eftirfarandi meginþemu:

- helstu þættir jaðarsetningar á sviði menningar og mennta í þéttbýli,
- helstu hindranir á aðgengi að samfélagslistum í þéttbýli,
- tungumálarerfiðleikar og aðstæður í samfélagsstarfsemi til að efla félagslega þátttöku,
- helstu árangursþættir til að efla félagslega þátttöku í gegnum borgarlistmenntun.

Niðurstöðurnar sýna að borgarlistmenntun er áhrifarík leið til að takast á við félagslegar þarfir og áskoranir með því að efla símenntun, efla meðvitund fólks, með upplýsingum og nýrri færni og stuðla að staðbundinni þátttöku og samfélagsuppbyggingu, sem stuðlar að aukinni félagslegri þátttöku og samheldni. Hins vegar sýna niðurstöðurnar úr grunnkönnuninni einnig nýjar spurningar sem fjallað er um í eftirfarandi ráðleggingum fyrir framtíðarrannsóknir á efninu.

Tilhugsun rannsókna

Stafræn tækifæri og einangrun

Eitt af markmiðum grunnkönnunarinnar var að greina hvernig heimsfaraldurinn hafði áhrif á starf borgarlistmenntunar og hvaða hlutverki það gæti gegnt í bataferlinu.

Lýðheilsuráðgjöf og takmarkanirnar settu skorður á listasamkomur og ollu upphaflega neyð fyrir listamenn og listkennara, sem óttuðust um efnahag sinn og almenna velferð.

Mikið af listatilboðum fluttist yfir á netið, oft á nýstárlegan og örvandi hátt, en viðmælendur okkar voru sammála um að ný tækifæri á netinu gætu ekki jafnast á við aðgerðir í eigin persónu. Meira en helmingur þeirra sem svöruðu töldu að COVID-19 hafi haft neikvæð áhrif á aðgang jaðarhópa að list. Að auki leiddi það í ljós að núverandi nettilboð aukuðu líkurnar á tungumálhindrunum. Í netheimum hverfa mörg annars þýðingarmikil samskiptatæki. Að auki gætu lítið menntaðir fullorðnir átt í vandræðum með að fá aðgang að efni á netinu ásamt öðrum áhyggjum, svo sem peningaskuldbindingum, sem COVID-19 leiddi með sér. Á björtu hliðina, gerði flutningurinn yfir á netvettvang listefni aðgengilegra fyrir suma, sérstaklega í löndum þar sem þéttbýlishópar eru víða dreifðir.

Eins og nýleg þróun sýnir eru tvær leiðir til framtíðarrannsókna sem fjalla um þetta efni:

- Í fyrsta lagi ætti að rannsaka áhrif heimsfaraldursástands á borgarlistmenntun meira til að þróa og styðja við lausnir sem hægt er að innleiða þegar svipaðar aðstæður koma upp aftur. Þess vegna er mikilvægt að greina þá þætti sem styðja og hindra þátttöku.
- Í öðru lagi eru afleiðingar einangrunar, sérstaklega fyrir jaðarsetta hópa, og hvernig borgarlistmenntun getur tekið á þessu máli mikilvæg ályktun. Hér þarf að kanna breytta menningarhagsmuni fólks og hvernig hægt er að skapa félagslegt rými.

Stórmál og listir

Jafnvel innan sama tungumálsins er aðgreining sem getur framkallað fjölbreyttar leiðir til skilnings, aukið á félagslega stéttarskiptingu og útilokun. Þetta fyrirbæri er kallað Metrolingualism eða stórmál, sem er afurð nútíma- og borgarsamskipta og lýsir því hvernig fólk af ólíkum félags- og efnahagslegum bakgrunni notar sama tungumálið á mismunandi hátt. (t.d. Jaworski 2012: Metrolingual art: Multilingualism and heteroglossia)

Netkönnunin sem gerð var stuðlaði ekki mikið að því að sundra hlutverki stórtungis. Þátttakendur í rýnihópnum og viðmælendur ræddu hins vegar um möguleika þess að blanda saman ólíkum tungumálum og óorðrænum formum, þar með talið listtjáningu, en ræddu ekki hugtakið stórmál. Þrátt fyrir að almennt hafi þeir lagt áherslu á mikilvægi þess að tengjast í gegnum listir sem geta verið tungumál í sjálfu sér, þá mótuðu þátttakendur könnunarinnar í raun ekki hugsanir sínar og skoðanir á þann hátt að við gætum eingöngu talað um stórmál. Þannig að það verður því efni til frekari könnunar: Hvernig og að hve miklu leyti getur list verið viðbótar tjáningarform fyrir þátttakendur með mismunandi bakgrunn? Hver er reynsla og álit fagfólks og iðkenda á þessu sviði um hvernig megi taka listir inn sem samskiptapátt til að efla sameiginlega þátttöku og félagslega þátttöku?

Aðferðafræðilegar tillögur

Þó að þessi skýrsla gefi yfirlit yfir núverandi þarfir á sviði rannsókna í borgarlistmenntun í samstarfslöndum um alla Evrópu, er nauðsynlegt að taka tillit til samhengi staðarins og þarfa þegar meðmælin eru kynnt hér að neðan.

Samsköpunaraðferðir

Ljóst er að bestum árangri næst með rannsókninni þegar viðfangsefni rannsóknarinnar er sett í aðferðafræðina. Þess vegna er mælt með því að nota blandaða nálgun þar sem eigindleg og markhópur tekur þátt í gagnasöfnun til að ná yfir efnið á áhrifaríkan hátt.

Ennfremur mun samskapandi rannsóknarnálgun leiða til betri niðurstöður. Þess vegna ætti að líta á mikilvægustu markhópa borgarlistmenntunar sem þátttakendur í mismunandi rannsóknarskrefum. Það þýðir að taka þá með í hönnun rannsóknarinnar, í gagnaöflunarferlinu, við að greina gögnin, við að túlka niðurstöðurnar sem og að taka þátt í flutningsferlinu.

Stærri markhópar

Þrátt fyrir að markmiðið hafi verið að styðja fullorðna með minni menntun í jaðarsettum samfélögum til félagslegrar aðlögunar og valdeflingar með starfsemi og hugmyndum borgarlistmenntunar, voru þátttakendur könnunarinnar, viðmælendur og þátttakendur í rýnihópnum fulltrúar listamanna og tengdra listkennara frá fimm mismunandi ESB löndum. Fólk frá jaðarsettum samfélögum var svokallaður óbeinn markhópur sem myndi njóta góðs af afrakstri verkefna á næsta stigi.

Fyrir framtíðarrannsóknir er eindregið mælt með því að taka sjónarhorn og reynslu jaðarhópa beint inn í gagnasöfnunina. Í framhaldi af því gæti verið áhugavert að kanna sameiginlega eiginleika og mun á þessum tveimur mismunandi markhópum.

Um verkefnið

URB_ART verkefnið er stofnað af framkvæmdastjórn Evrópusambandsins undir Erasmus+ fullorðinsfræðsluáætluninni með það að markmiði að styðja fullorðna með minni menntun í jaðarsettum samfélögum með hugmyndum og starfsemi borgarlistmenntunar; samhliða því að byggja upp trausta og sjálfbæra vitund um möguleika borgarlistmenntunar. URB_ART verkefnið stuðlar að félagslegri þátttöku og milli- og þvermenningarlegum samskiptum, með ríka áherslu á að efla samfélagsuppbyggingu jaðarsettra einstaklinga og samfélaga sem erfitt er að ná til.

Sem hluti af verkefninu voru framleidd nokkur hugverk eftir umfangsmiklar rannsóknir sem gerðar voru af öllum samstarfsaðilum; EDUCULT (Austurríki), ZRC SAZU (Slóveníu), Proportional Message (Portúgal), Reykjavík Ensemble (Ísland) og FilmWorks Trust (Bretland). Þessar niðurstöður samanstóðu af grunnkönnun (IO1) sem gerð var til að móta innlenda og þverþjóðlega árangursvísa og áskoranir um borgarlistmenntun, safn af frásagnarauðlindum (IO2) sem taldi upp árangurssögur og góða starfshætti fyrir þverfaglega og fjöltyngda borgarlistmenntun. Starfsþjálfunarpakkinn um listmenntun í þéttbýli (IO3) gaf borgarlistamönnum og iðkendum í þéttbýli tækifæri til að læra hvernig aðferðafræði borgarlistar getur verið virðisauki fyrir íhlutun í félags- og menntunarsamfélagi, en verkfærakistan af myndbandsdæminu um samfélagslistir í þéttbýli (IO4) sýndi árangursríka þverþjóðlega starfshætti um þátttöku jaðarsettra samfélaga í listaverkefnum og borgarlistum.

Síðasta vitsmunaframleiðsla verkefnisins samanstendur af stefnuritum sem fjalla um möguleika þverfaglegrar borgarlistmenntunar, hvað varðar félagslega þátttöku. Í þessum stefnuskjölum eru kynntar rekstrar- og stefnutillögur sem þróaðar hafa verið eftir greiningu á niðurstöðum þessa verkefnis og eru fyrir þá sem taka ákvarðanir og móta stefnu á sviðum fullorðinsfræðslu, listar og menningar.

Skjölin íhuga stór- og fjöltyngdar nálganir og velta fyrir sér þáttökunálgun og hlutverki listkennslu í þéttbýli. Að auki draga þau saman hvernig niðurstöður könnunarinnar, verkefnisviðburðir og umsóknarmiðuð úttök stuðla að félagslegri þátttöku og þvermenningarlegum samræðum og hvernig þau geta stutt við skapandi listir og menntageirann.

Hafa samband

Fyrir URB_ART hópinn:

REYKJAVÍK ENSEMBLE International Theatre Company
reykjavikensemble@gmail.com
www.reykjavikensemble.com

Þýðing: Anna Claessen

